

نکته‌ای درباره نسب سیادت ادعایی ابوالقاسم کوفی از غلات شیعه

احمد خامه یار

ابوالقاسم کوفی از غالیان شیعه در سده چهارم هجری است که نزد غلات از جایگاه والایی برخوردار بوده. نجاشی در رجال خود درباره وی می‌نویسد: «ابوالقاسم علی بن احمد کوفی، مردی از اهل کوفه که خود را از آل ابی‌طالب می‌دانست. پایان کار وی به غلو و فساد مذهب انجامید و تألیفات زیادی، عمدتاً بر مبانی فاسد نوشت.» او در سال ۳۵۲ ق در «کرمی» از توابع «فسا» در منطقه فارس از دنیا رفت و قبرش در این شهر وجود داشته است. ۱

چنانکه نجاشی و نسب‌شناسان اشاره کرده‌اند، ابوالقاسم کوفی در زمان حیات خود ادعای سیادت داشته است؛ اما آنها در ادعای سیادت وی تشکیک کرده و آن را نپذیرفته‌اند. نسب‌شناس برجسته ابوالحسن عمری علوی نوشته است که از شیخ خود ابوعبدالله حسین بن محمد معروف به ابن طباطبای نسابه درباره نسب علی بن احمد کوفی سؤال کردم. او در پاسخ به من نوشت: «این مرد مطلقاً دروغگو است و خود را به خاندان‌های (علوی) متعددی نسبت داده که هیچ یک از آنها ثابت نشده است.» ۲

نسب سیادت ادعایی ابوالقاسم کوفی، در منابع تاریخی به صورت‌های مختلف نقل شده است؛ و ظاهراً علت اصلی این اختلاف، چنانکه از سخن ابن طباطبا برمی‌آید، در درجه اول دروغ‌پردازی‌های مکرر خود وی بوده است. علمای انساب معمولاً نسب سیادت ادعایی ابوالقاسم کوفی را در ذیل اعقاب هارون بن موسی (ع) مورد بررسی قرار داده‌اند و نوشته‌اند که وی خود را «علی بن احمد بن موسی بن احمد بن هارون بن امام موسی کاظم (ع)» می‌دانست. ۳

با این حال، نسب وی در کتاب «عیون المعجزات» اثر حسین بن عبدالوهاب، به گونه‌ای مغایر بیان شده است. او در مقدمه کتاب خود، از ابوالقاسم کوفی با عنوان «ابوالقاسم علی بن احمد بن موسی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن علی بن الحسین بن علی بن ابی‌طالب» یاد کرده است. در واقع بر اساس این نسب‌نامه، پدر بزرگ وی، موسی مبرقع فرزند امام محمد جواد (ع)، و پدر وی احمد بن موسی مبرقع است.

یک نکته قابل توجه درباره دو نسب فوق آن است که در هر دو نسب، نام پدر و پدر بزرگ ابوالقاسم کوفی، به صورت یکسان (احمد بن موسی) ذکر شده است؛ اما در اجداد بعدی وی، در نسب دوم، «محمد بن علی»، که امام جواد (ع) و امام رضا (ع) هستند، جایگزین «احمد بن هارون» نوه و فرزند دیگر امام کاظم (ع) شده‌اند.

می‌دانیم احمد بن موسی مبرقع که در نسب مذکور در عیون المعجزات به عنوان پدر ابوالقاسم کوفی معرفی شده، همان کسی است که به گفته ابونصر بخاری از قم به شیراز مهاجرت کرده و در آن شهر از دنیا رفته است؛ و گمان می‌رود قبر

شخصی که به نام «احمد بن موسی» در نیمه سده هفتم هجری در دوره اتابکان فارس در شیراز شناسایی شده و به فرزند امام موسی کاظم (ع) منسوب گشته و امروزه مزار وی به نام «شاهچراغ» شهرت یافته است، در واقع قبر احمد بن موسی مبرقع باشد.

با توجه به اینکه ابوالقاسم کوفی پایان عمر خود را در فسا که از شهرهای نزدیک به شیراز است، به سر برده، و احتمالاً در آن زمان احمد بن موسی مبرقع در شیراز مشهور و شناخته شده بوده است، شاید بتوان چنین برداشت کرد که ابوالقاسم کوفی با در نظر گرفتن مشابهت نام وی با نام نواده هارون بن موسی (ع)، این بار خود را به این شخص نسبت داده است.

۱. رجال النجاشی، ۲۶۵-۲۶۶.

۲. المجدی فی انساب الطالبین، ص ۳۰۰.

۳. المجدی، همانجا؛ عمده الطالب، ص ۲۸۳.

میراث شهاب، شماره ۸۸، تابستان ۱۳۹۶، «نویافته‌هایی از تاریخ و میراث (۱)» دوشنبه ۷ اسفند ۱۳۹۶ ساعت ۸:۳۳